

Nr 791

Av herr **Hjalmarson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1956/57, m. m.*

På numera hävdvunnet sätt sammanfattas i den kungl. propositionen om komplettering av statsverkspropositionens förslag till riksstat för närmaste budgetår regeringens och regeringspartiernas syn på statsbudgetens och beskattningens uppgifter i den ekonomiska politiken. Härutöver summeras den effekt regeringspolitiken kan beräknas få på statsfinanser och samhälls-ekonomi under närmast framförliggande budgetår, varjämte ett försök till analys av de mest aktuella utvecklingstendenserna i extern och intern ekonomi göres.

Rätten för en meningsriktning, som har en från regeringsblocket i grundläggande avseenden avvikande uppfattning i dessa centrala frågor och som sökt tillämpa denna i sin politik, att på motsvarande sätt redovisa sina ståndpunkter och resultat måste vara självklar. Det måste — för att en parlamentarisk demokrati skall kunna arbeta effektivt — vara angeläget att sammanfattande alternativ i de väsentliga tingen ställs mot varandra. Detta måste anses ligga i parlamentarismens natur. Vad som beslutas i departement och nämnder, i riksdagens kamrar och utskott är någonting, som skall underställas medborgarnas bedömning. Så komplicerad som den offentliga verksamheten blivit, finns endast ett sätt att göra detta. Huvudlinjerna måste få uttryckas i visserligen summariska men konkreta sammanfattningar för vilka de olika meningsriktningarna beredes tillfälle att ta parlamentariskt ansvar.

Rätten att ställa alternativ måste innefatta såväl en rätt att lägga samman och saldera ställningstagandena i den långa raden utgiftsfrågor som en rätt att tillämpa det därvid ernådda saldot på frågan om beskattningens anordning och omfattning. I den mån detta — av rent formella och riksdagstekniska skäl — måste ske i form av förslag att riksdagen skall göra uttalanden, är dessa förslag att anse som konkreta ståndpunkter i sakfrågor, vilka underställes kamrarna för omröstning.

Lägets risker och de ofrånkomliga konsekvenserna därav

Ett sedan kanske ett decennium permanent övertryck i svensk ekonomi räknas under året komma att slå igenom i ett valutautflöde av oroväckande storleksordning. Valutareserven är redan som den är uppenbart otillräcklig. Sverige är ett land för vars välförstånd en ostörd utrikeshandel är avgö-

rande. Den nu redovisade valutareserven var dessutom vid årsskiftet till ett betydande belopp — 400 milj. kr. — »invecklade». Korta krediter i utlandet och förskottslikvider på exportvaror måste nämligen betraktas som en reell belastning på valutareserven.

Denna avtappning av den reserv, som avser att garantera vår internationella ekonomiska rörelsefrihet och som är en buffert mot utifrån kommande påfrestningar på vår sysselsättning, beräknas ske i en tid då våra möjligheter att genom export stärka ställningen trots en befarad försämring i bytesförhållandena måste bedömas som goda.

Stor varsamhet bör iakttagas då man med ledning av vad som har inträffat söker dra slutsatser om vad som kan komma att inträffa. Vi saknar emellertid inte erfarenheter av att ett dolt inflationstryck först slår igenom i ett anlopp mot valutareserven, därefter i en häftig allmän prisuppgång inom landet.

Det uttryck den bestående bristen på inre balans förutses ta sig i förhållande till nationens reservfond av internationellt gångbara betalningsmedel är det i ögonblicket mest påtagliga. Det avtecknar sig mot bakgrunden av de farhågor man hyser och under förutsättning av oförändrad ekonomisk politik måste hysa för vad som *kan* inträffa under avtalsrörelserna i höst och tidigt nästa år. Det bör erinras om att den nu träffade uppgörelsen om jordbrukspriserna icke kan beräknas bli till sina praktiska resultat oberörd om avtalsförhandlingarna med löntagarna slutar i större uppjusteringar av nominallönerna. Osäkerheten om vad som på inkomstsidan kan hända kring nästa årsskifte har hämtat ytterligare näring av förloppet förra året och i år framför allt i de nordiska länderna.

De grundläggande samhällsekonomiska balansrubbnings, som under senaste decennier på olika sätt då och nu pressat sig fram, har uppenbarligen undan för undan förvärrats — trots men säkerligen delvis också på grund av en ej sällan hårdhänt regleringspolitik och en serie skatteingripanden, som resulterat i ett anmärkningsvärt stort samlat överskott i statens löpande rörelse. Detta budgetöverskott kan för tiden 1 juli 1950 till sista juni 1956 beräknas komma att uppgå till netto praktiskt taget 2 450 milj. kr. på allmänna budgeten. Tages hänsyn till förändringarna i reservationsmedelförbrukningen under denna tid torde överskottet kunna avrundas till 2 500 milj. kr. Det kan kalkyleras med att statsverket därutöver kommer att den sista juni i år ha med 150 milj. kr. ökat beloppet av reserverade automobilskattemedel. Detta betyder att över fem procent av allt det som svenska folket under sex år kommer att ha betalat i direkta skatter, indirekta skatter, obligatoriska avgifter till staten, av vad det fått i avkastning på under lång tid gjorda produktiva investeringar och av vad det betalt i företagsbeskattning varit ur dess synpunkt merutgifter, som motiverats med nödvändigheten att få balans i samhällsekonomin. Just i detta samman-

hang kan man bortse från den förmögenhetsöverflyttning från de många skattebetalarna till staten som överbeskattningsmetoden medfört. Den 1 juli 1950 stod levnadskostnadsindex vid 101. Den 1 juli 1956 kan motsvarande index icke förmodas komma att understiga 139. Dessa indexsiffror registrerar en försämring i penningvärdet på 38 procent.

Utredningarna om den allmänt ekonomisk-politiska planering, som krävs för att det brännande problemet om att kunna förena full sysselsättning med ett fast penningvärde skall komma närmare sin lösning, har endast påbörjats. De anses skola komma att ta avsevärd tid i anspråk. Det är icke möjligt att i avvaktan på utredningsresultaten betrakta och behandla de tid från annan uppdykande störningsföreteelserna uteslutande som korttidsfenomen. I talesättet att man måste ge sig i kast med även de mera långsiktiga penningvärdebevarande åtgärderna medan det fortfarande finns ett penningvärde att bevara ligger trots den tillspetsade formuleringen både något av en realistisk bedömning och av ett ofrånkomligt krav.

Envar måste i nuläget utgå från den samhällsekonomiska situation som föreligger och det skatteläge som existerar — detta alldeles oavsett tidigare ståndpunkter och rekommendationer med avseende på den ekonomiska politiken och skattepolitiken samt graden och arten av de konsekvenser till vilka dessa skulle ha fört. Att båda dessa fakta har samband med den politik för vilken regeringen och regeringspartierna i huvudsak ensamma bär ansvaret är en omständighet som får diskuteras i annat sammanhang. Frågeställningarna nu måste vara: finns det i vad det gäller den finans- och skattepolitiska planeringen möjligheter att göra en avvägning mellan vad stunden kräver och vad hänsynen till den närmaste framtiden gör rimligt, efter vilka huvudlinjer bör i så fall politiken utformas, vad har sammanfattande sett gjorts för att lägga en grund för ett successivt realiserande av en sådan målsättning?

Riktlinjer för ett alternativ

Den ekonomiska politikens både mest väsentliga och mest aktuella uppgift är att medverka till den bättre anpassning av de samlade utgifterna i samhället efter de resurser som faktiskt står till förfogande, vilken är en förutsättning för hög aktivitet utan allmänt pristryck. Därvid måste på kort sikt de direkta och indirekta åtgärderna mot det relativt sett för höga utgiftsläget dominera. I botten på politiken måste emellertid hela tiden ligga en produktionsstimulerande och rationaliseringsinställd tendens. Allteftersom den bristande balansen förbättras bör denna tendens ges ökat eftertryck. Endast därigenom kan utrymmet för stigande export och stigande välstånd varaktigt stärkas.

Finanspolitiken och skattepolitiken spelar i en sådan politik en avgö-

rande roll. Dessa båda medel måste begagnas i kombination med varandra, ej isolerade från varandra. De måste samstämmas, icke endast kvantitativt utan främst så att de kan påräknas utöva inflytande på förloppet i samma riktning.

Utgångspunkten är att statsverket under nu löpande budgetår hos sig samlat ett tvångssparande i form av budgetöverskott, som ännu är omöjligt att bestämma mera exakt men som exklusive de ianspråktaga kommunalskattebidragen på 450 milj. kr. kan förmodas — formellt sett — komma att uppgå till mer än en halv miljard kr. Man har anledning skilja mellan bundet och obundet tvångssparande. Det bundna tvångssparandet skulle då utgöras av överskott, vilka antingen uppstått genom skatteingripanden vidtagna i syfte just att få till stånd ett överskott som skall sättas undan, eller av överskott, som eljest skall eller bör särredovisas. Det obundna överskottet kan för enkelhetens skull sägas vara det som framkommer på »allmänna budgeten».

Det bundna tvångssparandet kan för löpande år beräknas till något över 550 milj. kr. eller nästan samma belopp som det redovisade sammanlagda överskottet (»konjunkturpolitiska» skatter på företagen 275 milj. kr. + bilaccis 150 milj. kr. + avsatta vinstmedel från LKAB 80 milj. kr. + överskott på automobilskatterna 60 milj. kr.).

Med hänsyn till det läge som måste befaras under närmaste år föreslår vi ej att det obundna tvångssparandet avvecklas under budgetåret 1956/57 och så vitt något särskilt ej inträffar icke heller under budgetåret därefter. Denna ståndpunkt innebär icke att tekniken med ett bestående tvångssparande för statens räkning eller tvångssparande över huvud taget accepteras. Ett obligatoriskt sparande åstadkommer ingen effektiv anpassning av det sammanlagda utgiftsläget. Det driver upp skattetänkandet och verkar hämmande på rationaliseringsbenägenhet och kostnadsmedvetandet. Det skapar inga personliga, ekonomiska handlingsmotiv. Därför skärper det kompensationsstänkandet. Tvångssparande är och förblir en nödfallsutväg, som endast bör tillgripas i extraordinära situationer.

Att i ett anspråk läge utan förebyggande åtgärder hastigt återställa till medborgarna ett tvångssparande som redan föreligger skapar dock säkerligen så stora risker för stabiliteten att det icke kan ligga i dessas verkliga intresse. Ett naturligare sakernas tillstånd måste underbyggas.

Vad det därvidlag främst gäller är att under den tid överskottet i statsbudgeten består aktivisera människornas sparbenägenhet, så att de undan för undan växer in i uppgiften att av egen drift åstadkomma det stigande sparande, som behövs för jämvikt mellan utgifter och inkomster i samhället och såsom grund för en växande och allt effektivare produktion. Allmänna deklARATIONER och vädjanden till solidariteten kan ha sin betydelse. Ensamman förmår de dock ej lösa sparviljans kris. Härför kräves också kon-

kreta åtgärder — direkt sparstimulerande skattereformer, en för alla påtaglig allmän skattelättnad, rationaliseringar i skattesystemet, som avlägsnar psykologiska och andra spårhinder, en bostadspolitik och annan politik, som lägger allmänt fixerade sparmål inom räckhåll för medborgare med »vanliga inkomster».

En allmän skattesänkning måste utformas med viss hänsyn till den omständigheten att skatten känns tyngre vid lägre inkomster än vid högre. Detta betyder ingalunda att endast de mycket begränsade inkomsterna måste komma in i blickfältet. Det finns skäl av samma art för skattelättnader långt upp bland de medelstora inkomsterna, särskilt i de fall då en nu betydande del av en i och för sig ingalunda obetydlig inkomst i stor utsträckning är bunden av fasta utgifter. Men — denna synpunkt leder dock till att ett väsentligt eftertryck i skattesänkningen bör läggas på de mindre inkomsterna, säg vid dem, som ligger vid eller under tiotusen kronor per år.

Det är delvis riktigt att förmågan till sparande genom minskade skatter i dessa inkomsttagargrupper ökas endast obetydligt. De eftersatta behovens tryck är där för starkt. Men erfarenheterna visar, att ett ingalunda obetydligt sparande härrör från pensionärer i dessa inkomstskikt. Framför allt bör man emellertid ha anledning att räkna med möjligheter till ökat sparande bland yngre yrkesverksamma med relativt sett begränsade ofrånkomliga utgifter.

Den verkliga möjligheten att sänka skattenivån för de små inkomsttagarna ligger emellertid ej på statsbeskattningens utan på kommunalbeskattningens område. Vill man ha ett system för den direkta statliga beskattningen, som har inre sammanhang och där behövligen statsinkomster ernås utan mycket kraftiga marginalsatser redan på vanliga arbetsinkomster, är det — sådan som inkomstfördelningen utvecklar sig i vårt land — nödvändigt att koncentrera lättnaderna i den statliga beskattningen till mellanskikten. Med denna utgångspunkt får man sedan dra konsekvenserna i skatteskalans konstruktion för inkomstskikten över och under mellanskikten.

En kommunal skattereform, som går ut på att höja det kommunala ortsavdraget, bör planeras för beslut nästa år. Alla möjligheter bör undersökas genom vilka staten kan göra det möjligt och angeläget för kommunerna att sänka sitt utgiftsläge. Under en på förhand bestämd övergångstid bör genom en ortsavdragsreform förorsakat inkomstbortfall för kommunerna i skäligen omfattning kompenseras av staten.

Som en av rättvisehänsyn dikterad skattereform måste speciella skattelättnader för barnfamiljerna anses. Det bör emellertid icke glömmas att även barnfamiljerna — både omedelbart och medelbart — får fördel av en allmän skattesänkning, särskilt om denna i och för sig tar särskilt sikte

på familjerna, och att de har ett minst lika stort intresse som andra av att en sådan får tid nog på sig att medverka till ett fast penningvärde.

Beslutet om skattesänkingsåtgärder till barnfamiljernas fromma har hög angelägenhetsgrad. En samhällsekonomisk avvägning gör dock att det måste anstå något. Måhända bör det vara möjligt att vid 1958 års riksdag vidtaga definitiva åtgärder. Även problemet om avdragsrätt vid beskattningen för studiekostnader och andra utbildningskostnader bör lösas.

Under allmänt vedertagna förutsättningar om inkomstutvecklingen kan antalet personer, som har inkomster mellan tiotusen och trettiotusen kronor, under närmaste femårsperiod beräknas stiga med minst tjugofem procent. Man kan utgå från att inemot tre fjärdedelar av de gifta skattebetalarna vid periodens slut kommer att befinna sig i dessa lägen. Det är uppenbart att vad som händer med skatten där får en alldeles avgörande samhällsekonomisk betydelse, både med avseende på sparbenägenheten — vid stigande inkomster — och på viljan till extra produktiv insats. Därför är det angeläget att en verkligt märkbar skattesänkning sätter in och att marginalskatten hålls på lägsta möjliga nivå — icke minst för förvärvsarbetande makar med yrkesutbildning.

En ordentlig skattesänkning på de allt vanligare arbetsinkomsterna är både på kort och lång sikt ett av de verksamma medlen att underbygga lugna avtalsrörelser. I stigande omfattning räknar arbetsmarknadens parter med den behållna inkomsten och den behållna inkomstökningen. Vetenskapen om att löntagaren efter årsskiftet får behålla mer av sin inkomst och att mer av en inkomstökning än nu stannar hos honom själv bör kunna verka dämpande, särskilt som de svenska löntagarna är tillräckligt väl insatta i de ekonomiska sammanhangen för att inse att inkomstkrav över resurserna inte ger den som kräver dem någon verklig behållning.

Efter två budgetår bör en snabb ehuru successiv avveckling av budgetöverskottet sätta in, även om då aktiviteten i arbetslivet skulle vara hög. Uppgiften i nuläget är alltså att minska statens utgifter allteftersom dess inkomster genom skattesänkningar avtar samt att icke taga en större del av den automatiska inkomstökningen i anspråk för utgifter än att utrymmet för skattesänkningen förblir samhällsekonomiskt oförändrat. En sålunda grundad allmän skattesänkning måste medverka till att sänka de sammanlagda löpande utgifterna i samhället.

Detta blir framför allt fallet därest skattesänkningen samhällsekonomiskt förberedes och fullföljes genom konkreta åtgärder som ger medborgarna ett rikt register av ur deras synpunkt lönande sparmöjligheter att välja mellan. Sådana åtgärder måste också medföra ett inkomstbortfall men i allt väsentligt först efter två budgetår. Medel bör emellertid löpande reserveras så att detta bortfall är täckt då det inträffar. Varken ur sam-

hällsekonomiska eller statsfinansiella synpunkter kan några erinringar resas mot att ett redan bundet budgetöverskott användes för denna avsättning.

Av medel, som härleder från tidigare statliga investeringar i malmbolaget, föreslås cirka 80 miljoner detta budgetår och 110 nästa skola fonderas för att efter den 1 oktober 1957 vid ej angiven tidpunkt utgå som statslån för bolagets investeringar. Det på grund av speciella omständigheter till statsverket överförda företagssparandet — cirka 50 miljoner kronor för vart och ett av de två budgetåren — bör återföras till företaget. Att däremot av ordinarie statsinkomster avdela vissa belopp för investeringar i ett visst företag därför att det är statsägt bör ej komma i fråga. Investeringarnas omfattning där bör bestämmas av samma förhållanden som reglerar andra produktiva investeringar. En helt annan sak är det emellertid att sätta undan motsvarande medel för att täcka ett framtida inkomstbortfall, som föregåtts av en flera gånger större ökning i det personliga sparandet. En väsentlig samhällsekonomisk förbättring måste uppkomma genom en sådan ökning.

Till det bundna budgetöverskottet för närmaste budgetår bidrager »bilaccisen» med cirka 75 miljoner kronor. Denna skatt åstadkommer en förskjutning i konsumtionen, som icke kan överblickas, fördyrar distributionen och avgiftsbelägger någonting som för stora grupper medborgare är en nödvändighet och framstår som ett angeläget och lockande sparmål. Övervägande skäl talar för dess avskaffande. Ur den allmänna investeringsavgiften härflyter likaledes cirka 75 miljoner kronor av detta överskott. I och med att denna avgift förlängts så många gånger att den av de träffade måste bedömas som en fast avgift, förvandlas den till ett reguljärt kostnadelement som måste kompenseras, desto mer som den i sin helhet går till staten. Den får då ingen konjunkturpolitisk effekt i annat avseende än att den gör utgifter för rationaliseringar och produktiva utbyggnader relativt sett högre än andra utgifter, till exempel sådana av löpande konsumtionsart.

Bokförda bland ordinarie utgifter för nästa budgetår finns ett belopp på 275 miljoner kronor, som givits rubriken »fondering för framtida pensionsändamål». I realiteten rör det sig här om ett bundet budgetöverskott, som uppkommer genom den extra skatten på bolag och ekonomiska föreningar. En sådan extraskatt — genomförd utan någon grund i undersökningar eller analyser av situationen och tendenserna i arbetslivet — måste dämpa viljan till motstånd mot kostnadsstegringar i företagen. Under förutsättning av en sådan skattebelastning framstår utgifterna som mindre väsentliga än eljest. Rationaliseringar, som kanske inte behöver medföra investeringar men väl arbete och besvärligheter, lönar sig inte lika väl. Det utrymme för effektiviseringar och pristryckande anordningar.

som ett starkt företagssparande skapar, krymps. Risktagandet blir dyrare. Den skärpta bolagsskatten är inte någon inflationshämmande åtgärd, snarare motsatsen.

Enligt regeringens planläggning har det bundna budgetöverskottet till huvudsaklig uppgift att minska statens behov av upplåning. Av skäl, som inte skall diskuteras i detta sammanhang, anser sig regeringen nödsakad konstatera att statsverket under den närmaste framtiden är hänvisat till att placera sin upplåning i riksbanken. Sådan upplåning men däremot inte kapitalmarknadsupplåning är omedelbart inflationsdrivande. Därom är alla överens. Tillskapad kredit resulterar i ett anspänt läge i ett anlopp mot valutareserven eller i en allmän prisstegring.

Det kan emellertid ifrågasättas huruvida ett bundet budgetöverskott av det ursprung om vilket det här är fråga verkligen i motsvarande grad minskar annat än det formella lånebehovet. Anspråken på dem som skall erlägga extraskatterna, i främsta rummet företagen, förvandlas till ett tryck på kreditinstitutet, som därvid tvingas att till riksbanken överlåta statspapper. Riksbankens innehav av detta slags skuldbevis växer alltså, trots den skenbart begränsade eller obefintliga statliga upplåningen.

För det obundna överskottet gäller inte denna risk i motsvarande grad men icke på grund av dess obundna karaktär utan därför att det har en annan bakgrund.

Vad som reellt kan minska statens lånebehov är en begränsning av dess investeringsutgifter och medvetna åtgärder i syfte att sänka kostnaderna vid offentliga anläggningsarbeten. Kostnadsfrågan måste angripas både generellt, inom de skilda sektorerna och i de särskilda fallen. Den måste angripas praktiskt och omedelbart. Den 30 september 1957 skall statsverket till fullföljande av det beslut riksdagsmajoriteten fattat som likvid för stamaktier i malmbolaget utbetala minst 160 miljoner kronor, vilka helt kommer att användas för investeringar. Ett projekt att investera långt över hundra miljoner kronor i Statens skogsindustrier har endosserats av regeringen och givits prioritet genom statlig borgen på initialkostnaden. Plötsliga höjningar i tidigare kapitalanslag begäres.

Detta och obenägenheten att ompröva övriga kapitalutgifter ökar statens reella lånebehov och driver under rådande svårigheter att mobilisera verkligt sparande för detsammans tillgodoseende upp det samlade utgiftsläget över resursernas gräns. Motsatta vägen är den riktiga.

Budgetåret 1956/57, en kalkyl

En riksstat sluter numera inte det normsystem efter vilket statens utgifter under det budgetår den gäller skall utgå. Tekniken med tilläggssta-

ter har blivit den normala. Sådana tillgripes också i åtskilliga fall då de hade kunnat och bort undvikas.

Beräkningarna av inkomsterna i riksstaten är av naturliga skäl alltid mycket preliminära. Icke ens den sista omräkningen av dessa, som göres endast några månader före budgetårets utgång, brukar ha någon större grad av exakthet i förhållande till det slutliga utfallet. Även förhållandevis små procentuella förändringar får i absoluta tal stora utslag, och svårberäknliga förskjutningar i skattelikviderna kan uppstå. I regel har inkomsterna angivits klart i underkant.

En riksstat kan aldrig bli något mer än en kalkyl och en arbetshypotes.

Kalkyl för budgetåret 1956/57

(driftbudgeten)

1) Statsinkomster (jämför sid. 10)	10 740 milj. kr.
2) statsutgifter (jämför sid. 11 ff)	— 10 035 » »
3) sammanlagt budgetöverskott	<u>705 milj. kr.</u>
4) därav kommunalskattemedel	— 300 » »
5) avsättes för insättning i riksbanken till täckande av inkomstbortfall 1958/59 på grund av sparstimulerande åtgärder	— 61 » »
6) medel att återföras till LKAB:s dispositionsfond efter 1/10 1957, insättes under tiden i riksbanken	— 50 » »
7) kvarstående budgetöverskott	<u>294 milj. kr.</u>
8) reservationsmedelsförändringar	—
9) automobilskattemedel	— 162 » »
10) allmänna budgetens formella, obundna budgetöverskott	<u>132 milj. kr.</u>

Alldeles väsentliga omständigheter vid bedömandet av storleksordningen på det överskott, som formellt redovisas på allmänna budgeten, är:

utgifterna innefattar ett anslag för avskrivningar på 342,6 milj. kr., som är av ren bokföringsnatur och i själva verket bildar en reserv i budgeten. Beloppet kan användas för utgifter som eljest skulle täckas med lån;

de medel, som skall bokföras som skuld till automobilskattemedlens delfond — 162 milj. kr. — användes regelmässigt i den statliga rörelsen;

de reserverade kommunalskattemedlen — 300 milj. kr. — vilka kan betecknas som två år i förväg uttagna skatter till kommunerna, ingår också i statens »rörelsemedel».

Det belopp, som av dessa orsaker står till förfogande, är alltså så stort som över 800 milj. kr.

Vid jämförelse mellan regeringens obundna budgetöverskott och det i ovanstående kalkyl redovisade måste hänsyn också tagas till de utgifter på kapitalbudgeten som från de olika sidorna föreslagits. Kapitalutgifterna bestrides under nästa budgetår i väsentlig utsträckning av medel som erlagts i skatter — av driftbudgetens överskott. I den mån en skillnad mellan regeringens och högerpartiets beräknade utgifter ej är av bestående art bör det därför ej möta hinder att den väges mot begränsningar i kapitalutgifterna, även om den är av driftbudgetkaraktär. Den har ju sin motsvarighet i ett skatteuttag.

En utgiftsskillnad av detta tillfälliga slag föranleds av de olika ståndpunkterna i frågan om de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna under budgetåret 1956/57. Högerpartiets linje att det enhälligt godtagna systemet med sådana övningar ej skall suspenderas under närmaste budgetår — som regeringen föreslagit och en riksdagsmajoritet godtagit — medför för just närmaste budgetår men ej därefter en tillfällig utgiftsdifferens på cirka 68 milj. kr.

Högerpartiet har emellertid tagit ansvar för kapitalutgifter som ur formell riksstatssynpunkt understiger regeringens med 33 milj. kr. Därutöver har partiet yrkat avslag på en kapitalutgift utanför riksstaten på 13 milj. kr., varav minst 5 milj. kr. anslagsmässigt faller på nästa budgetår, samt på förslag om borgen för Statens skogsindustrier med 35 milj. kr.

Efter de principer som tillämpats i ovanstående kalkyl uppgår regeringens obundna budgetöverskott till 127 milj. kr. Mot detta skall vägas det här redovisade på 132 milj. kr., vilket vid jämförelsen skall summeras med minskningen i kapitalutgifterna med 33 milj. kr. Mot varandra står alltså skenbart 127 milj. kr. och 165 milj. kr. Därvid skall emellertid avgörande avseende fästas vid det förhållandet

att 43 miljoner av de besparingar som redovisats i här gjord budgetkalkyl är rent formella,

att skillnaden i kapitalutgifter reellt uppgår till 38 milj. kr., ej 33 milj. kr., eftersom högerpartiet redan motsatt sig ett anslag på 5 milj. kr., vilket måste komma att äskas på tilläggsstat.

Det reella obundna budgetöverskott, som nu kan beräknas, uppgår alltså för regeringens del till 127 milj. kr. och för högerpartiets till 89 milj. kr. Därtill skall emellertid läggas de 38 milj. kr. med vilka högerpartiet sänkt kapitalutgifterna. De siffror som skall jämföras är alltså 127 och 127 milj. kr.

Beräkningarna av inkomsterna i motionens budgetkalkyl utgår från ett inkomstbortfall på grund av den sänkning av inkomstskatten, som högerpartiet föreslagit på 225 milj. kr. för nästa budgetår. Denna siffra torde

snarast vara för hög. Därjämte har inkomster för staten av investeringsavgift och bilaccis med sammanlagt 150 milj. kr. borträknats. Avkastningen på den extra bolagsskatten — 275 milj. kr. — har dragits ifrån. Likaså har automobilskatteernas summa minskats med 19 milj. kr. på grund av förslag som framställt om en sänkning i fordonsskatten på tyngre fordon. Totalt har alltså borträknats 125 + 150 + 275 + 19 milj. kr. eller sammanlagt 569 milj. kr.

Utgifternas beräkning innefattar dels att någon så kallad avsättning för framtida pensionering ej göres, dels att principen om budgetårsberäkningen tillämpas även för de vägenslag, som skall avräknas mot automobilskatteedel. Utgifterna minskas härigenom med 275 respektive 195 milj. kr.

Ingendera åtgärden påverkar det obundna budgetöverskottets storlek.

Det har icke anförts några avgörande skäl varför ej samma principer skulle tillämpas vid anslagsbeviljandet till vägbyggande som i liknande sammanhang där staten är engagerad — anslag för budgetår och beställningsbemyndiganden. En bättre avvägning mellan bilskatter och vägutgifter skulle härigenom möjliggöras. Detta måste anses särdeles angeläget därför att motorismen löpande betalar de mycket stora och allt långfristigare investeringar vägbyggandet numera är.

Om vägbyggandet verkligen får den omfattning under *kalenderåret* 1957 som majoriteten förutsatt i sitt beräkning av anslaget, vilket trots krav därpå verkar tämligen otroligt, skulle de inkomster med vilka ovan räknats för *budgetåret* 1956/57 ej räcka till. Ett underskott på 33 milj. kr. skulle — rent formellt sett — uppkomma. Därvid skall emellertid observeras att den 30 juni 1956 ett belopp på drygt 700 milj. kr. kommer att finnas undansatt för vägbyggande samt att de faktiska utgifterna inte kommer i nämnvärt större utsträckning att som här redovisats göras under budgetåret. Inkomsterna av ordinarie bilskatter kommer att löpande täcka de behövliga utgifterna. Något behov att låna pengar uppkommer alltså inte. Att mer än som redan skett finansiera statens kapitalutgifter på andra områden än vägarnas med skatter på motorismen — alltså på en gren av transportväsendet — bör ej komma i fråga.

I utgifterna är medtagna 33 milj. kr. för ett nytt indextillägg på folkpensionerna. Detta är en automatisk utgiftsökning, vilken lika belastar regeringspartiernas och högerpartiets budget.

Vid utgiftsberäkningen har så hänsyn tagits till de utgiftsförändringar i förhållande till regeringens anslag, som högerpartiet yrkat på. Dessa kan sammanfattas sålunda:

a) Av högerpartiet föreslagna utgiftshöjningar

	Kronor
(driftbudgeten)	
Repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57..	67 700 000
Bostadsrabatter	8 000 000
Förekommande och hämmande av smittosamma sjukdomar:	
Bidrag till hushållningssällskapens veterinäravdelningar	20 000
Bidrag till Föreningen för växtförädling av fruktträd	52 000
Bidrag till Jordbrukareungdomens förbund	35 000
Avsättning till fonden för idrottens främjande	400 000
Kommerskollegium: Avlöningar	413 500
» : Omkostnader	90 000
Bidrag till Hemmens forskningsinstitut	250 000
	76 960 500

b) Av högerpartiet föreslagna utgiftsminskningar

	Kronor
(driftbudgeten)	
Mödrahjälp (avser ändring av bidragsgrunderna med anledning av bl. a. moderskapsförsäkringen)	2 000 000
Mödrahjälpnämnderna	40 000
Ferieresor för barn (besparingen gäller vårdarresorna)	400 000
Den offentliga arbetsförmedlingen: Avlöningar	800 000
» » » : Omkostnader	370 000
(»Indikationer på visst personalöverskott» föreligger enligt statsverkspropositionen)	
Bidrag till utrustning m. m. av vissa samlingslokaler	400 000
Social upplysningsfilm	30 000
Bidrag till erkända arbetslöshetskassor (Ändrade bidragsgrunder)	2 000 000
Bidrag till sjukkassor m. m. (Höjning av gränsen för åtnjutande av läkemedelsrabatt)	3 500 000
Bostadsstyrelsen: Avlöningar	100 000
Länsbostadsnämnder: Avlöningar	50 000
Avskrivning på lånefonden för bostadsbyggande	136 000 000
Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	8 000 000
Uppskov med fastighetstaxeringen	4 000 000
Kommittéer och utredningar under VII ht	100 000
Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer	302 000
Skolöverstyrelsen: Avlöningar	39 500
Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet	1 300 000
Lantbruksnämnderna: Avlöningar	1 500 000
» : Omkostnader	500 000
(Har samband med förslaget om upphävande av jordförvärvslagen)	
Lantbruksnämnderna: Kostnader för planeringskommittéer	75 000
Byggnad av fiskehamnar	300 000
Statens konsumentråd	21 600

	Kronor
Konsumentvaruforskning och konsumentupplysning	300 000
Slatens institut för konsumentfrågor: Avlöningar	288 400
» » » » : Omkostnader	85 500
Pris- och kartellnämnder: Avlöningar	661 400
» » » » : Omkostnader	150 000
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor:	
Avlöningar	28 000
Kommittéer och utredningar under XI ht.	100 000
Bidrag till viss bostadsförbättrande verksamhet	24 999 900*
Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter	2 499 900*
Bidrag till jordbrukets rationalisering	13 999 900*
Skogsvård m. m.: Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland	1 599 900*
	206 541 000

c) Av högerpartiet föreslagna utgiftsminskningar på kapitalbudgeten

	Kronor
Uppförande av förrådsbyggnader för civildförsvaret	345 000
Lån till anordnande av allmänna samlingslokaler	4 000 000
Byggnader och anläggningar (statens järnvägar).....	10 600 000
Förvärv av billinjer (statens järnvägar)	500 000
» » » (postverket)	900 000
Televerket	2 000 000
Kraftstationer m. m., regleringsföretag, distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk	14 000 000
Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien	1 000 000
	33 345 000
Nybyggnad av konstfackskolan (Skall upptas i tilläggsstat enligt departementspromemoria)	5 000 000
Summa utgiftsminskningar av kapitalutgifter	38 345 000

Utgiftsförändringarna på driftbudgeten kan sammanfattas sålunda:
 — 275 — 195 + 33 + 77 — 207 = — 567.

Jämförelsen mellan regeringens och högerpartiets ståndpunkter till statens ordinarie inkomster och utgifter på allmänna budgeten kan för budgetåret 1956/57 sammanfattas i följande påpekanden:

högerpartiet har föreslagit ökningarna i statens utgifter med 77 milj. kr.; högerpartiet har föreslagit reella minskningar i statens utgifter på driftbudgeten med mer än 163 milj. kr. och på kapitalbudgeten med drygt 38 milj. kr. eller tillsammans 202 milj. kr.;

* besparingar på grund av befintliga reservationer, summa 43 099 600.

netto uppgår alltså högerpartiets minskningar i statens utgifter till 125 milj. kr.;

högerpartiet har framställt skattesänkingsförslag som utöver vad regeringen föreslagit kan medföra att statens inkomster minskas med högst 125 milj. kr.;

högerpartiets förslag till skattesänkning är alltså statsfinansiellt täckt.

Den tyngst vägande utgiftsbegränsningen göres på anslag för avskrivningar. Det är emellertid icke de regler efter vilka avskrivningarna skall göras som ändrats utan de utgifter som föranleder avskrivningarna. En reell utgiftssänkning kommer alltså till stånd. Att påstå att dess effekt skulle redovisas med för högt belopp genom att det får sitt uttryck i avskrivningsanslaget är att karakterisera avskrivningsnormerna som för hårda för sin uppgift.

Den i kalkylen upptagna avsättningen för sparstimulerande åtgärder skall ökas med en efter samma grunder gjord avsättning å budgeten för 1955/56 på 31 miljoner kronor. Sammanlagt går alltså den summa som reserveras för skattereformer som kan stimulera sparandet upp till 92 milj. kr.

Budgetåret 1957/58

Det finns inga möjligheter att med någon större grad av exakthet nu överblicka vad som kan hända i svensk samhällsekonomi eller med svenska statsinkomster och statsutgifter efter den sista juni 1957. Tidsavståndet är helt enkelt för stort och risken för plötsliga förändringar alltför betydande.

Vad man däremot kan göra är att under samma förutsättningar räkna fram de ståndpunkter, som sammanfattats i budgetkalkylerna för 1956/57, ytterligare ett år i tiden och därvid ta hänsyn till förändringar, som vi redan tror oss känna. Riksräkenskapsverkets uppskattningar av de väntade automatiska inkomständringarna och utgiftsändringarna kan vara utgångspunkter. Även de resultat, som sålunda framkommer, måste anses vara preliminära.

Preliminär kalkyl för budgetåret 1957/58

över de förändringar i statens inkomster och utgifter som beräknas uppkomma i förhållande till högerpartiets budgetkalkyl 1956/57.

(driftbudgeten, milj. kr.)

<i>Inkomstförändringar</i>		<i>Utgiftsförändringar</i>	
1) automatisk inkomstökning (investeringsavgift och bilaccis finns ej i kalkylen 1956/57)	+ 95	1) automatisk utgiftsökning (33 milj. i extra folkpensionstillägg upptaget 1956/57)	+ 165

2) inkomstbortfall på grund av skattesänkningens fulla genomslag	— 325	2) automatiskt ökade försvarsutgifter (68 milj. för repetitionsövningarna upptagna 1956/57)	+ 45
3) inkomstbortfall på grund av förmögenhetsskattens avdragsgillhet	— 10	3) höjda folkpensioner från 1 januari 1958	+ 60
4) ökad inkomst på statens utlåningsfonder (räntehöjning på bostadslån)	+ 5	4) ökat besparingsgenomslag av förslag framställda 1956	— 85
5) förändring i avsättning av kommunalskattemedel	+ 275	5) utgiftsminskning på grund av ej återkommande anslag för avskrivning av räntefri stående del på egna hemmen, 1956/57 upptaget till 342,6 milj. kr.	— 330
Summa	+ 40	Summa	— 145
varav bilskattemedel	— 50		
På den allmänna budgeten	— 10		

Kalkylen för högerpartiets del kan sammanfattas i sex konstateranden. Inkomsterna för staten minskar mellan budgetåren 1956/57 och 1957/58 på allmänna budgeten med netto 10 milj. kr.

Utgifterna minskar under samma tid med 145 milj. kr.

Folkpensionens omvandling till en allmän medborgerlig grundpension kan påbörjas i planerad takt och vid planerat datum — den 1 januari 1958.

Det obundna budgetöverskottet kvarstår trots detta oförändrat till sin storlek.

Ett belopp av 135 miljoner kronor står — även under denna förutsättning — till förfogande för nya utgifter eller fortsatta reformer i beskattningen.

Medel står således till förfogande för de statsutgifter en höjning av de kommunala ortsavdragen från den 1 januari 1958 kan kräva.

En jämförelse mellan den här lämnade preliminära kalkylen och en som under samma villkor kan göras för regeringens del slutar i att det fria belopp som skulle stå till regeringens förfogande skulle komma att uppgå till 500 miljoner kronor. Bindande uttalanden har emellertid gjorts av den inre börden att beslut vid 1957 års riksdag av majoriteten kommer att fattas om en höjning av de allmänna barnbidragen. Högerpartiets linje är: först en statsfinansiellt och samhällsekonomiskt säker allmän skattesänkning, därefter genomförande av ett speciellt familjestödande program. Vad en höjning av barnbidragen kommer att kosta skattebetalarna under budgetåret 1957/58 beror på när den träder i kraft och hur stor den blir. Man har räknat med att den kommer att gälla från den 1 juli 1957 och avse en höjning ej understigande det lägsta nu diskuterade alternativet — det som innebär

ett återställande av bidragets realvärde. Detta medför nya statsutgifter av storleksordningen 230 milj. kr. Av regeringens fria belopp skulle då återstå 70 milj. kr.

Den automatiska inkomstökningen mellan budgetåren 1956/57 och 1957/58 är exceptionellt liten på grund av alldeles speciella förhållanden. Den mera normala inkomstökningen mellan två budgetår under nuvarande förhållanden har uppskattats till 450 milj. kr. Om en rejäl och väl planerad allmän skattesänkning beslutas nu bör ökningen bli väsentligt större. Samtidigt är den automatiska utgiftsökningen mellan dessa båda budgetår väsentligt större än den kommer att bli i framtiden, såvida ej riksdagen ikläder svenska folket nya automatiskt växande förpliktelser.

Rörelsefriheten efter utgången av de två närmaste budgetåren måste alltså bli avsevärt större än den vi under dessa kan räkna med. Det är då viktigt att hela tiden hålla i minnet att vi även efter de nu föreslagna, allmänna skattereformerna kommer att ha ett högt skatteläge. Mot den bakgrunden måste anspråken på nya utgifter prövas.

Ränta på överskjutande skatt

Den mycket kraftiga säsongvariation vi har i svensk ekonomi och som regelmässigt numera tar sig det uttrycket att statsverket under andra halvåret lånar väldiga belopp i riksbanken är en störande och balansrubbande faktor av synnerlig vikt. Delvis hänger denna samman med de avsevärda utbetalningar av överskjutande skatt, som måste göras varje år i december. Det rör sig om belopp som de senaste åren varierat mellan 500 milj. kr. och 670 milj. kr.

Vad som kan göras för att få ett jämnare årsförlopp till stånd bör göras.

Starka skäl kan anföras mot bestämmelser, som skulle innebära ett tvångsmässigt innehållande av skattemedel, som tillhör medborgarna, framför allt det, att sådana bestämmelser säkerligen skulle medföra en benägenhet att till det yttersta minska preliminärskattebetalningarna. Nettoresultatet av tvingande åtgärder är svårt att beräkna.

Mot anordningar, som vädjar till frivilligheten, kan ej samma skäl åberopas.

Statsverket kommer att efter den 1 januari 1957 debitera 7 procents ränta på kvarstående skatt, väsentligen i den mån beloppet överstiger tusen kronor. Räntesatsen är anmärkningsvärt hög, så hög att den kommer att skapa betydande svårigheter för skattskyldiga med likviditetssvårigheter. På grund av riskerna för alltför stora förskjutningar i fyllnadsbetalningarna, vilka just nu kan få ej önskvärda biverkningar av allmän-ekonomisk art, måste den dock övergående accepteras. Denna höga ränta skall dock icke gälla skatt enligt 1956 års taxering.

Att ha ett belopp över för julens extrautgifter framstår för många som angeläget. Numera och i stigande omfattning finns emellertid en annan extra utgiftspost som väger tungt — semesterutgifterna.

Följande förfaringssätt skulle därför kunna tänkas leda till ett förbättrande uttag av överskjutande skatt.

Var och en får i vanlig ordning under hösten sin slutskattesedel. Den som har överskjutande skatt att hämta får i samband därmed sin anvisning på beloppen. Det bör på denna meddelas att summan *kan* lyftas senast den sista december men att — om ägaren låter den stå inne till den 15 juni — han kommer att få icke blott sin överskjutande skatt utan därutöver 3,5 procent på densamma. Detta större sammanlagda belopp bör tydligt angivas i kronor.

Erbjudandet bör gälla för överskjutande skatt som skall återbetalas redan i höst. Av praktiska skäl bör det minsta belopp varpå räntan beräknas vara ett hundra kronor.

Förslaget innebär att statsverket här betalar ränta efter samma procent-sats som det använder då det utkräver ränta.

Den budgetpolitik för vilken högerpartiet i riksdagen tagit ansvar har haft till syfte att skapa täckning för den allmänna sänkning i den direkta statliga beskattningen, som partiet föreslagit. Mellan dessa båda ståndpunkter finns alltså ett oupplösligt sammanhang.

Av riksdagstekniska skäl har det emellertid inte varit möjligt att framställa formliga yrkanden i de båda avseendena samtidigt. I sak förändras ingenting genom denna bristande överensstämmelse i tid för yrkandena. Högerpartiet har lämnat ett i detalj utformat förslag till en över hela fältet verkande skattereform, har lagt en samhällsekonomisk grund för denna och har täckt den genom begränsningar i de statliga utgifterna. Detta är det verkliga läget.

Riksdagsmajoriteten har emellertid — efter svensk ordning — undan för undan tagit ställning till förslagen, vilket föregripit det sammanfattande beslut, som borde kunna fattas vid riksdagens slut. Frågan uppkommer då vilka slutsatser som i denna situation bör dragas av högerpartiets utgiftsbegränsande politik.

Mot de skatteskalor samma riksdagsmajoritet redan fastställt kan allvarliga erinringar göras. Progressionskurvan är för brant och för ojämn. Marginalskatterna är för höga. Rimlig hänsyn har ej tagits till skatteförmågan hos familjer i inkomstskikten 15 000—30 000 i jämförelse med skatteförmågan hos ensamstående. Svagheter i skalorna kvarstår även om de tillämpas vid ett lägre skatteuttag än majoriteten tänkt sig.

Som förhållandena gestaltat sig är vi trots vår inställning nödsakade att i vårt slutyrkande utgå från dessa skatteskalor. För oss framstår det emellertid även i detta läge som angeläget att medverka till den största möjliga

skattesänkning som statsfinansier och samhällsekonomi tillåter. Vi yrkar därför att den statliga inkomstskatten skall tagas ut med endast 90 procent av sitt grundbelopp. Med våra utgångspunkter är detta att betrakta utslutande som en övergångsanordning av betydelse endast för kalenderåret 1957.

En sänkning av uttagsprocenten till 90 kan beräknas för helt år medföra ett inkomstbortfall på cirka 350 milj. kr. — utöver de 375 som följer av regeringens förslag. Av de 350 miljoner kronorna skulle på nästa budgetår falla omkring 100 milj. kr. Detta inkomstbortfall är mer än täckt av de utgiftsminskningar vi föreslagit.

Vi återoppar det anförda och hemställer,
att riksdagen måtte

a) antaga det vid proposition nr 175 fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 27 § 3 mom. och 69 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) med den ändring att till 69 § 1 mom. skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Därest skattskyldig, för vilken den slutliga skatten överstiger den preliminära, låter det belopp, som enligt debetsedel å slutlig skatt tillkommer honom, stå inne till den 15 juni året efter det debitering skett, äger han erhålla ränta med 3,5 procent å det inestående beloppet, avrundat till närmast lägre hundratal kronor.

Denna förordning träder vad angår 69 § 1 mom. andra stycket i kraft dagen efter det förordningen utkommit av trycket i Svensk författningssamling och skall tillämpas med avseende å överskjutande skatt enligt debetsedel å slutlig skatt 1956. I övriga delar träder förordningen i kraft den 1 januari 1957, dock att den i dessa delar icke skall äga tillämpning å skatt enligt 1956 års taxering.

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om riksdagens medgivande att avsätta ett belopp av 75 milj. kr. till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1956/57 för att där särredovisas samt att överföra motsvarande belopp till ett särskilt konto i riksbanken;

c) medgiva, att för vart och ett av budgetåren 1955/56 och 1956/57 ett belopp av 50 milj. kr. av under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag må avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredo-

visas samt att motsvarande belopp må av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

d) medgiva, att belopp motsvarande under budgetåren 1955/56 och 1956/57 under riksstatstiteln Fonden för statens aktier inflytande avkastning av staten tillhöriga aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag utöver vad som upptagits under c) må under respektive budgetår avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas under rubriken »Reserver för sparstimulerande åtgärder» samt att motsvarande belopp må av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken;

e) under uttalande av att en statlig budgetpolitik enligt i motionen angivna riktlinjer bort och bör föras samt att en skattesänkning i enlighet med vad som yrkats i reservation 1) till bevillningsutskottets betänkande nr 40 år 1956 bort genomföras, besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för förra hälften av budgetåret 1956/57 med 110 procent av grundbeloppet och för senare hälften av samma budgetår med 90 procent av grundbeloppet; samt

f) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1956/57 enligt den vid propositionen såsom *Bihang A* fogade specifikationen med den ändring som framgår av följande:

A. Egentliga statsinkomster

I. Skatter:

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:	
a) Skatt å inkomst och förmögenhet	
m. m., <i>bevillning</i>	5 875 000 000
— — —	
2. Automobilskattemedel:	
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	296 000 000
— — —	

Stockholm den 15 maj 1956

Jarl Hjalmarson

Ernst V. Stazäng

Martin Skoglund

T. G. von Seth

Einar Hæggbloom

Elis Håstad

Alarik Hagård

Leif Cassel